

Seat No. : _____

NI-123

November-2025

M.Com., Sem.-III

504-EA : Management Accounting – I

Time : 2:30 Hours]

[Max. Marks : 70

1. સંચાલકીય હિસાબી પદ્ધતિ એટલે શું ? સંચાલકીય હિસાબનીસ (Management Accountant)ની ભૂમિકા ચર્ચો અને સંચાલકીય હિસાબી પદ્ધતિની મર્યાદાઓ સમજાવો. 14

અથવા

1. આયુષી લિ. પેદાશ Xનું ઉત્પાદન કરે છે, જેની વિગતો નીચે મુજબ છે : 14

(i) માલસામાનનો પ્રમાણ ખર્ચ : એકમદીઠ 20 કિલોગ્રામ, કિલોગ્રામ દીઠ ₹ 10 લેખે

(ii) ખરેખર ઉત્પાદન : 1000 એકમો

(iii) ખરેખર માલસામાનનો વપરાશ : 21000 કિલોગ્રામ, કુલ ₹ 2,94,000નો ખર્ચ.

બજારમાં થયેલા ફેરફારોને લીધે માલસામાનના ભાવમાં પણ ફેરફાર થયા છે. જેના લીધે કંપની કાર્યક્ષમતાપૂર્વક ખરીદી કરે તો પણ દરેક કિલોગ્રામ દીઠ ₹ 12ના ભાવે જ માલસામાનની ખરીદી કરી શકે છે.

ગણતરી કરી સમજાવો :

(1) પ્રણાલિકાગત વિચલનો

(2) કામગીરી તથા આયોજન વિચલનો

2. અંદાજપત્ર દ્વારા અંકુશ એટલે શું ? તેના હેતુઓ જણાવો અને અંદાજપત્ર દ્વારા અંકુશના અસરકારક અમલ માટેની આવશ્યકતાઓ ચર્ચો. 14

અથવા

2. (A) યુગ લિ.નો એક વિભાગ 70% ક્ષમતાએ ₹ 14,00,000નું વેચાણ કરે છે. અન્ય માહિતી નીચે મુજબ છે : 10

વહીવટી ખર્ચા :

કાર્યાલયનો પગાર (સ્થિર) ₹ 3,00,000

સામાન્ય ખર્ચા વેચાણના 5%

કર અને વેરા (સ્થિર) ₹ 20,000

વેચાણ ખર્ચા :

પગાર વેચાણના 12%

મુસાફરી ખર્ચા વેચાણના 1%

વેચાણ ઓફિસના ખર્ચા વેચાણના 3%

વિતરણ ખર્ચા :

મજૂરી (સ્થિર) ₹ 75,000

ભાડું વેચાણના 5%

અન્ય ખર્ચા વેચાણના 7%

ઉપરની વિગતો પરથી 90% અને 100% ક્ષમતાએ વહીવટી, વેચાણ અને વિતરણ ખર્ચનું પરિવર્તનશીલ અંદાજપત્ર બનાવો.

(B) ધનલક્ષ્મી લિ.ની વેચાણ ખર્ચના વર્ષ 2025ના અંદાજપત્રની વિગતો નીચે મુજબ છે :

4

ખર્ચની વિગત	અમદાવાદ ₹	સુરત ₹	વડોદરા ₹	કુલ ₹
સેલ્સમેનનો પગાર	1,00,000	1,20,000	75,000	2,95,000
જાહેરાત	75,000	80,000	60,000	2,15,000
વેચાણ કમિશન	50,000	40,000	30,000	1,20,000
ગોડાઉન ખર્ચ	25,000	30,000	15,000	70,000

2026ના વર્ષમાં વેચાણ ખર્ચ અંદાજપત્ર બનાવતાં નીચેના ફેરફારો ધ્યાનમાં લેવાના છે :

(1) સેલ્સમેનનો કુલ પગાર ₹ 30,000 વધશે જે ત્રણેય શહેરોમાં અનુક્રમે 2 : 3 : 1ના પ્રમાણમાં વધારવાનો છે.

(2) અમદાવાદ અને વડોદરામાં જાહેરાત ખર્ચમાં 10%નો વધારો થશે.

(3) વેચાણ કમિશનમાં 5%નો વધારો થશે.

2026ના વર્ષ માટેનું વેચાણ ખર્ચ અંદાજપત્ર તૈયાર કરો.

3. બીના લિ.ના પડતર વિભાગમાંથી નીચેની માહિતી મળે છે :

14

વિગત	બજેટ મુજબ (40000 એકમો)	ખરેખર (35000 એકમો)
વેચાણ (₹)	30,80,000	29,05,000
પ્રત્યક્ષ માલસામાન પડતર (₹)	11,20,000	12,60,000
પ્રત્યક્ષ મજૂરી પડતર (₹)	4,80,000	4,37,500
ચલિત શિરોપરી ખર્ચા (₹)	6,00,000	5,16,250
સ્થિર શિરોપરી ખર્ચા (₹)	2,40,000	1,75,000

અન્ય માહિતી :

વિગત	બજેટ મુજબ	ખરેખર
માલસામાનનો વપરાશ (એકમદીઠ)	4 કિલો	4.5 કિલો
કિલોદીઠ માલસામાનની કિંમત	₹ 7	₹ 8
એકમદીઠ મજૂર કલાકો	3 કલાક	2.5 કલાક
કલાકદીઠ મજૂરીનો દર	₹ 4	₹ 5
મજૂર કલાકદીઠ ચલિત શિરોપરી ખર્ચ	₹ 5	₹ 5.90
એકમદીઠ સ્થિર શિરોપરી ખર્ચ	₹ 6	₹ 5

તમારે જુદા-જુદાં વિચલનોની ગણતરી કરવાની છે અને ખરેખર નફો તથા બજેટ મુજબના નફાની મેળવણી દર્શાવતું પત્રક તૈયાર કરવાનું છે.

અથવા

3. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :
- (1) એક કંપનીમાં એક મહિના દરમિયાન 500 કલાક માટે કલાકદીઠ ₹ 30 લેખે મજૂરી ખર્ચ નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ ખરેખર મજૂરી કલાકદીઠ ₹ 35 લેખે ચૂકવવી પડી હોય તો, એકાકી યોજનાની નીચેની બે પદ્ધતિ મુજબ મજૂરી ચૂકવાય તેની તથા ઉત્પાદન ખાતે મજૂરી ખર્ચ ઉધારવાની આમનોંધ લખો. 7
- (A) જ્યારે મજૂરી ચૂકવાય ત્યારે જ વિચલનની નોંધ કરીએ.
- (B) જ્યારે ઉત્પાદન ખાતે મજૂરી ખર્ચ ઉધારીયે ત્યારે વિચલનની નોંધ કરીએ.
- (2) વિચલનો નોંધવાની દ્વિમુખી યોજનાના (Dual Plan Method) મુખ્ય લક્ષણો સમજાવો. 7
4. જાનકી લિ.ના 2024 અને 2025ના વર્ષના વેપારના પરિણામો નીચે મુજબ હતા : 14

વિગત	2024 ₹	2025 ₹
માલસામાનનો વપરાશ	2,40,000	3,30,000
મજૂરી	1,32,000	1,65,000
ચલિત શિરોપરી ખર્ચ	40,000	47,500
સ્થિર શિરોપરી ખર્ચ	70,000	75,000
ચોખ્ખો નફો	18,000	15,000
વેચાણ મૂલ્ય	5,00,000	6,32,500

2025ના વર્ષ દરમિયાન માલસામાનના ભાવમાં અને મજૂરીના દરમાં 10 ટકાનો વધારો થયો છે, જ્યારે વેચાણ કિંમતમાં પણ 15 ટકાનો વધારો થયો છે.

તમે કંપનીના મેનેજમેન્ટ એકાઉન્ટન્ટ છો અને કંપનીના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર તમને એવું પત્રક બનાવવાનું જણાવે છે કે દરેક પરિબલો નફામાં ફેરફારમાં કેટલો ફાળો આપ્યો તે દર્શાવો.

અથવા

4. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :
- (1) જાગૃતિ લિ. કંપનીમાં એપ્રિલ-2025 દરમિયાન ₹ 50,000નું પ્રતિકૂળ માલસામાન વપરાશ વિચલન ઉદ્ભવ્યું છે. નીચેની માહિતી પરથી જણાવો કે વિચલનની તપાસ થવી જોઈએ કે નહીં : 7
- (i) વિચલનની તપાસનો ખર્ચ ₹ 15,000
- (ii) વિચલન અંકુશિત માલૂમ પડે તો સુધારાત્મક પગલાનો ખર્ચ ₹ 20,000
- (iii) સુધારાત્મક પગલાં લેવામાં આવે તો તેમાંથી બચત ₹ 60,000
- (iv) વિચલન બિનઅંકુશિત હોવાની સંભાવના 0.4
- (2) વિચલનની તપાસના વિવિધ મોડેલો જણાવો અને કોઈપણ એક મોડેલ વિગતે સમજાવો. 7
5. સાચો વિકલ્પ પસંદ કરો : (કોઈપણ સાત) 14
- (1) નીચેનામાંથી કઈ પદ્ધતિ આંતરિક નિર્ણય ઘડતર માટે ઉપયોગી છે ?
- (A) સંચાલકીય હિસાબી પદ્ધતિ (B) પડતર હિસાબી પદ્ધતિ
- (C) નાણાકીય હિસાબી પદ્ધતિ (D) આમાંથી એકપણ નહીં
- (2) સંચાલકીય હિસાબી પદ્ધતિ _____ સાથે સંબંધ ધરાવે છે.
- (A) નાણાકીય હિસાબો તૈયાર કરવા (B) નીતિ ઘડતર
- (C) પડતરનું વર્ગીકરણ અને સંકલન (D) આમાંથી એકપણ નહીં

- (3) આયોજન વિચલન = _____
 (A) સુધારેલા પ્રમાણો – ખરેખર પરિણામ (B) ખરેખર પરિણામ – સુધારેલા પ્રમાણો
 (C) મૂળ પ્રમાણો – સુધારેલા પ્રમાણો (D) મૂળ પ્રમાણો – ખરેખર પરિણામ
- (4) રોકડ બજેટ તૈયાર કરતી વખતે નીચેના પૈકી કઈ વિગત દર્શાવાશે નહીં ?
 (A) દેવાદારો પાસેથી વસૂલાત (B) ડિવિડન્ડની ચૂકવણી
 (C) લેણદારોને ચૂકવણી (D) ઘસારાની જોગવાઈ
- (5) સારાંશ બજેટ (Summary Budget) ને _____ નામથી પણ ઓળખવામાં આવે છે.
 (A) સર્વગ્રાહી બજેટ (Master Budget) (B) વેચાણ બજેટ
 (C) રોકડ બજેટ (D) આમાંથી એકપણ નહીં
- (6) 80% શક્તિએ કારખાના પરોક્ષ ખર્ચા ₹ 1,20,000 છે અને 100% શક્તિએ કારખાના પરોક્ષ ખર્ચા ₹ 1,45,000 છે. તો ઉપરનામાં સમાયેલ સ્થિર કારખાના પરોક્ષ ખર્ચા _____ થશે.
 (A) ₹ 45,000 (B) ₹ 20,000
 (C) ₹ 25,000 (D) આમાંથી એકપણ નહીં
- (7) માલસામાન ખર્ચા વિચલન = _____.
 (A) માલસામાન ભાવ વિચલન + માલસામાન ઉપજ વિચલન
 (B) માલસામાન વપરાશ વિચલન + માલસામાન ઉપજ વિચલન
 (C) માલસામાન ભાવ વિચલન + માલસામાન વપરાશ વિચલન
 (D) આમાંથી એકપણ નહીં
- (8) નિષ્ક્રિય સમય વિચલન = _____
 (A) નિષ્ક્રિય સમય $\times (1 - P)$ (B) નિષ્ક્રિય સમય $\times$ ખરેખર દર $\times$ ખરેખર એકમો
 (C) નિષ્ક્રિય સમય $\times$ ખરેખર દર (D) નિષ્ક્રિય સમય $\times$ પ્રમાણ દર
- (9) વેચાણ કિંમત વિચલન = _____
 (A) ખરેખર જથ્થો (ખરેખર કિંમત – પ્રમાણ કિંમત)
 (B) ખરેખર જથ્થો (પ્રમાણ કિંમત – ખરેખર કિંમત)
 (C) પ્રમાણ જથ્થો (પ્રમાણ કિંમત – ખરેખર કિંમત)
 (D) પ્રમાણ જથ્થો (ખરેખર કિંમત – પ્રમાણ કિંમત)
- (10) નીચેનામાંથી કયું ખર્ચા વિચલનની તપાસનું મોડેલ છે ?
 (A) નફા-જથ્થા મોડેલ (B) ખર્ચા-લાભ નિર્ણય મોડેલ
 (C) માલસામાન અંકુશ મોડેલ (D) આમાંથી એકપણ નહીં
- (11) ખર્ચા-લાભ મોડેલ પ્રમાણે, વિચલનની તપાસ તો જ થાય જ્યારે _____.
 (A) $C = (1 - P)L$ (B) $C > (1 - P)L$
 (C) $C < (1 - P)L$ (D) આમાંથી એકપણ નહીં
- (12) ખર્ચા વિચલન તપાસ મોડેલના અંકુશ ચાર્ટ મોડેલમાં _____ નો ઉપયોગ થાય છે.
 (A) ક્યુસમ (CUSUM) ચાર્ટ
 (B) $\bar{X}$ અંકુશ ચાર્ટ
 (C) ક્યુસમ (CUSUM) ચાર્ટ અને $\bar{X}$ અંકુશ ચાર્ટ બંને
 (D) આમાંથી એકપણ નહીં

NI-123

November-2025

M.Com., Sem.-III**504-EA : Management Accounting – I****Time : 2:30 Hours]****[Max. Marks : 70**

1. What is management accounting ? Discuss the role of management accountant and explain limitations of management accounting. **14**

OR

1. Ayushi Ltd. manufactures product X, the details of which are as follows : **14**

(i) Standard Material Cost – 20 kg per unit, at ₹ 10 per kg

(ii) Actual production – 1000 units

(iii) Actual usage of materials – 21000 kg, at a cost of ₹ 2,94,000.

On account of market changes, the materials price also changed. Due to this even if the company purchase efficiently, the material can be purchase at ₹ 12 per kg.

Calculate and explain :

(1) Traditional variances

(2) Operational and Planning variances

2. What is Budgetary Control ? State its objectives and discuss the essential requirements for effective implementation of budgetary control. **14**

OR

2. (A) A department of Yug Ltd. attains sales of ₹ 14,00,000 at 70% capacity. Other informations are given below : **10**

Administration costs :

Office salaries (fixed) ₹ 3,00,000

General expenses 5% of sales

Rates and taxes (fixed) ₹ 20,000

Selling costs :

Salaries 12% of sales

Travelling expenses 1% of sales

Sales office expenses 3% of sales

Distribution costs :

Wages (fixed) ₹ 75,000

Rent 5% of sales

Other expenses 7% of sales

From the above details prepare a flexible budget for administrative, selling and distribution costs at 90% and 100% capacity.

- (B) The budgeted data regarding selling expenses of Dhanlaxmi Ltd. for the year 2025 are as under :

4

Expenses details	Ahmedabad ₹	Surat ₹	Vadodara ₹	Total ₹
Salesmen's Salary	1,00,000	1,20,000	75,000	2,95,000
Advertisement	75,000	80,000	60,000	2,15,000
Commission on sale	50,000	40,000	30,000	1,20,000
Warehouse expenses	25,000	30,000	15,000	70,000

During the year 2026 budget period the following changes are to be considered regarding selling expenses budget :

- (1) Total salary of salesmen will be increase by ₹ 30,000 which is to be increased in the ratio of 2 : 3 : 1 in all three cities respectively.
- (2) Advertisement expenses will increase by 10% in Ahmedabad and Vadodara.
- (3) Sales commission will be increase by 5%.

Prepare the selling expenses budget for the year 2026.

3. Following information is obtained from the cost department of Bina Limited :

14

Particulars	Budgeted (40000 Unit)	Actual (Units 35000)
Sales (₹)	30,80,000	29,05,000
Direct material cost (₹)	11,20,000	12,60,000
Direct labour cost (₹)	4,80,000	4,37,500
Variable overheads (₹)	6,00,000	5,16,250
Fixed overheads (₹)	2,40,000	1,75,000

Other Information :

Particulars	Budgeted	Actual
Consumption of Raw materials per unit	4 kg	4.5 kg
Material cost per kg	₹ 7	₹ 8
Labour hours per unit	3 hours	2.5 hours
Labour cost per hour	₹ 4	₹ 5
Variable overheads per Labour hour	₹ 5	₹ 5.90
Fixed overheads per unit	₹ 6	₹ 5

You have to calculate the various variances and prepare a statement showing the reconciliation of actual profit and budgeted profit.

OR

3. Answer the following questions :

- (1) In a company the labour cost was fixed ₹ 30 per hour for 500 hours during a month. But if the actual labour had to be paid at ₹ 35 per hour, write journal entries for payment of labour and labour charged to production as per following two methods under Single plan :
  - (A) Entry for variance is made when labour is paid
  - (B) Entry for variance is made when labour is charged to production
- (2) Explain main features of the dual plan method of accounting for variances.

7

7

4. The trading results of Janki Ltd. for the year 2024 and 2025 were as follows : 14

Particulars	2024 ₹	2025 ₹
Materials Consumed	2,40,000	3,30,000
Wages	1,32,000	1,65,000
Variable Overheads	40,000	47,500
Fixed Overheads	70,000	75,000
Net Profit	18,000	15,000
Sales Value	5,00,000	6,32,500

Material prices and wage rates were increased in 2025 by 10% and sales price was also increased by 15%.

You are the Management Accountant of the company. The Managing Director of the company requests you to prepare a statement showing how much each factor had contributed to the variations of profit.

OR

4. Answer the following questions :

(1) In Jagruti Ltd. Company, an adverse material usage variance of ₹ 50,000 is reported in April-2025. From the following figures decide whether it is worthwhile to investigate the variance : 7

- (i) Cost of investigation of variance ₹ 15,000
- (ii) Cost of corrective action, if the variance proves to be controllable ₹ 20,000
- (iii) The saving which would be earned from corrective action ₹ 60,000
- (iv) Probability that the variance is uncontrollable 0.4

(2) State the various models of investigation of variance and explain any one model in detail. 7

5. Choose the correct option : (Any seven) 14

(1) Which of the following method is useful for internal decision making ?

- (A) Management Accounting
- (B) Cost Accounting
- (C) Financial Accounting
- (D) None of these

(2) Management Accounting is concerned with _____.

- (A) Preparation of Financial Account
- (B) Formulation of policies
- (C) Classification and collection of costs
- (D) None of these

(3) Planning Variance is _____.

- (A) Revised Standard – Actual results
- (B) Actual results – Revised Standard
- (C) Original Standard – Revised Standard
- (D) Original Standards – Actual results

- (4) Which of the following item is not included while preparing a Cash Budget ?
 (A) Collection from debtors (B) Payment of dividend
 (C) Payment to creditors (D) Provision for depreciation
- (5) Summary Budget is also known as _____.
 (A) Master Budget (B) Sales Budget
 (C) Cash Budget (D) None of these
- (6) At 80% capacity level factory overheads are ₹ 1,20,000 and at 100% capacity level factory overheads are ₹ 1,45,000. Amount of fixed factory overhead included in above amount would be _____.
 (A) ₹ 45,000 (B) ₹ 20,000
 (C) ₹ 25,000 (D) None of these
- (7) Material Cost Variance = _____.
 (A) Material Price Variance + Material Yield Variance
 (B) Material Usage Variance + Material Yield Variance
 (C) Material Price Variance + Material Usage Variance
 (D) None of these
- (8) Idle time variance is = _____.
 (A) Idle time $\times$ (1 - P)
 (B) Idle time $\times$ Actual Rate $\times$ Actual Unit
 (C) Idle time $\times$ Actual Rate
 (D) Idle time $\times$ Standard Rate
- (9) Sales Price Variance = _____.
 (A) Actual quantity (Actual price - Standard price)
 (B) Actual quantity (Standard price - Actual price)
 (C) Standard quantity (Standard price - Actual price)
 (D) Standard quantity (Actual price - Standard price)
- (10) Which of the following is a Model of Cost Variance Investigation ?
 (A) Profit-Volume Model (B) Cost-Benefit Decision Model
 (C) Material Control Model (D) None of these
- (11) As per the Cost-Benefit Model, variance is investigated only when _____.
 (A) $C = (1 - P)L$ (B) $C > (1 - P)L$
 (C) $C < (1 - P)L$ (D) None of these
- (12) _____ are used in Control Chart Model of Cost Variance Investigation Model.
 (A) CUSUM Chart
 (B) $\bar{X}$ Control Chart
 (C) CUSUM Chart and $\bar{X}$ Control Chart both
 (D) None of these